





ընթացումը արդեն 7000 չու-  
վայ թիվերին հասնում է, իսկ  
հայ ազգի սակավ չուվայ  
առանձին, իսկ հայ ազգի  
25000 չուվայերն իրարեկի  
մը, իսկ հայ ազգի չուվայ  
ընթացումը արդեն 7000 չու-  
վայ թիվերին հասնում է, իսկ  
հայ ազգի սակավ չուվայ  
առանձին, իսկ հայ ազգի  
25000 չուվայերն իրարեկի  
մը, իսկ հայ ազգի չուվայ

Հայաստանի բնակչության  
թիվը 1926 թվականին  
կազմել է 2,5 միլիոն  
մարդ, իսկ 1939 թվականին  
այն հասել է 2,8 միլիոնի  
մարդի։

## ՄԵՔԵՍԻՊ

### ՄԵՔԻՍԻՊ

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

Մեքիսիպի անունը  
կապված է հայ ազգի  
մշակույթի հետ։

## ՕՐԻՈՐԻՊԵՏՈՐԻ ՊԵՆԻՆԱ

ԳՍՄ

### ՐԻՃԵՆԹՈՐ ՍԹՐԻԹԻՆ ՈՐԵԸ

ՀԱՅԿԵՆԻ

ՔԵՐԻՈՐԵՆ ԼԻՄՈՆԻՆԱՆ

ՀԱՅԿԵՆԻ

— Ի՞նչ, կը վախճար թէ կը մեռնի՞։ Ի՞նչ զաւակս, այդ բանին մի  
վախճար։ Երանի թէ մեռնի՞, քանի որ Պէլիս մեռած է։ Բայց նախ մար-  
դասպանը դռնից և անկից վրէժ լուծել կը գտնուի։ Ինչ հետեւի ելի։  
— Այս վիճակովդ մէջ ո՞ր պիտի երթար։  
— Սուր մարդուն տունը։  
— Ի՞նչ բնիկ է համար։  
— Ինչ պէս անկից ալ շատ կը սիրէր Պէլիս։ Թէպէտև մինչև այսօր  
չեմ տեսած այդ սուրբ մարդուն երեսը, սակայն ներսէն ձայն մը կու-  
գայ որ իրեն ինչ թէ՛ երէկ այն մարդուն հետ միասնա՞, պիտի կարե-  
նանք երկուքս մեկանց դռնից Պէլիս բուն մարդասպանը, և պիտի ա-  
ղապարհէ ինչ թողման կը լայն։ Գու՛ր։ Արդարութեան մարդիկ, չկրնի  
այդ բանը ընել։ Եւ անոր մը դատաստանողից բուն մարդասպանին տեղ-  
ընէ։ Հիմա մը երկուքս, այսինքն սուրբ Հայկուն և ինչ միասնա՞  
է՞ք արեւմտիկ սիւսը ուղղելու պաշտօնը։

— Բայց այդ ըրածիդ յիմարութիւն մ'է։  
— Թող այնպէս ըլլայ։ Երբեք Պէլիս ալ բան մ'է, Մըթըր Բոճըրս, և  
շատ անգամ խնայողութեան սխալներէն նախանձար։ ուրեմն օգնե-  
ցէք ինչ որ հազարի մը կը լայն մը բերել տուէք։ ատոր դէմ չեմ աւար-  
կեր, որովհետեւ թէպէտ սուրբ մարդուն ունէր շատ մասն է, բայց իմ  
վիճակս մէջ խոչնդով ինչ ալ բոլորովին չեմ արհամարհեր։ Կէտք է որ  
մինչև սուրբ Հայկունի քովը հասնիլս դռնէ ինչ նոր բան մը չպա-  
տահի։

Մըթըր Բոճըրս տեսաւ որ ծերունի հիւանդին արտառնոց քմահա-

նայրին համակերպելու ուրիշ ճան մը չէր մնացած։  
— Ի՞նչ, խեղճ ծերունիս վերջին միջոցներով ինչն էր այդ, և պէտք  
չէր անկից զրկել զինքը։

Բնականաբար բաւական դժուարութեան մասնակցեալ խղճահար ու-  
տիականապետը հիւանդ մարդը հազուադէպ զործին մէջ։  
Բայց դժուար թէ դիւրին՝ այդ բանը ընել անհրաժեշտ էր։  
Յետոյ գնաց կառք մը բերաւ, և կառապանին ու ոտիկանապետին  
օգնութեան շնորհիւ, Մըթըր Պանըրմէն վերապէս սանդուղէն վար իջ-  
նելով հաստատութեան նոյն կառքին մէջ։

Հայրը մէկ վայրէկանի հիւանդութիւն կար սուրբ Հայկունի և ծո-  
վային նախկին պատմութեամբ Մըթըր Պանըրմէնի տանց մէջ։

Փողոցին դուռը բացող խափիկ Մանիկ էր, որ կառքին մէջ այն ծեր  
անկեալը՝ այսինքն բոլոր աշխարհի համար կենդանուն մեռալ մարդը  
տեսնելով, գրեթէ քար կորեցեալ։

## Թ.

### ՓՈԹՈՐԻԿԻՆ ՍԿՂԱՆԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐԸ

Մըթըր Պանըրմէնի՝ ոտիկանապետին հետ սուրբ Հայկունի տունը  
ներկայացած գիշերին, այցելութեան ճիշդ այն ժամուն, սուրբին ու իւր  
խափիկ սպասուհիներն միջև հետեւեալ խոսակցութիւնը կը շարունակուէր։

— Մանի, ճիշդ հիշեց տարի է որ իմ ծառայութեան մասն էս, և  
այն օրէն ի վեր քեզի վստահած պաշտօնիս հետամուտ ըլլալով քեզի  
մեծ բանին հը յուսայի։ Բայց դուռն ամեն անգամուն միայն յուսահատ  
պատմական մը կը բերիս ինձ։ ալ դիմաւոր կարողութիւնս չմնաց Մանի՝  
խոստացելի էի որ զաւակս դուած օրը՝ քեզի՝ աշխարհիս ամենէն երջանիկ  
արարածներէն մէկ պիտի կացողանայի։ արամադութեան տակ զըն-  
տուած այն ահագին աւանդ դրամներէն մեծ բաժին մը պիտի հանելի  
քեզ, և այս շրջան կենաց վերականգնապէս հրաժեշտ տալով պիտի բաժ-  
նուէիք իրար հետ, դուռն մեծ հարստութեամբ Ափրիկէ պիտի վերադա-  
նայիր, իսկ ես իմ կորստի ողբիս դանդաղ հեռաւոր աշխարհ մը պիտի  
գաղթեմ, քրոյս և որդւոյս հետ միասնա՞ իշխանական կեանք մը վարե-  
լու համար։

— Բայց տէ՛ր իմ, կը կասկածի՞ք թէ իմ պաշտօնիս մէջ թերութիւն  
մը ըրած եմ։

— Ո՛հ, դիմեմ որ խղճի մտօք աշխատեցար։ Բայց այդ աշխատութե-  
անց մինչև հիմա ամենափոքրիկ օգուտ մ'իսկ չտեսնուեցաւ։ Կըցար

իմանալ տակաւին թէ զաւակս կապրի՞։ մինչև իսկ չըցար հասկնալ որ  
անկեալ մա՞նչ էր թէ աղիկ։

— Տէ՛ր իմ, ձեր դժբախտ սիրուհւոյն մահուանէ յետոյ ոչ թէ միայն  
ձեր զաւակն էր տալը, այլ նաեւ զանի խնամող տան տիրոջ հետքն ալ  
կորստին հետ։ Եթէ ոտիկանութեան վախ ունենանք, յայտնած ըլլա-  
յիք ինչ, աւելի ազատ կերպիւ խոզարկութեանց կ'աշխատէ հետեւի-  
ուստի ինչպէս որ կը տեսնէք, պակասութիւնը իմ աշխարհութեան վրայ  
չէ։ հրաման տուէք ինչ ամենայն համարձակութեամբ զործին հետա-  
մուտ ըլլալու, կը խոստանամ ձեզ որ ամիս մը չանցած ձեր որդւոյն ողբ  
կամ մեռած ըլլալը, աղիկ թէ մանչ ըլլալը, և եթէ տակաւին կենդանի  
է, իր ուր դռնուիլը ձեզ իմացնեմ։ Ինչպէ՞ք այս համարձակութիւնը տալ  
իմ։

— Ո՛հ, դժբախտաբար չեմ կրնար տալ։ Բայց կըզգամ որ ալ եւս ա-  
ռանց անոր աղբիւն ալ անկարելի պիտի ըլլայ ինչ համար։ Ե՛հ, ի՞նչ ք-  
նեմ այն ահագին աւանդ դրամները՝ որք բոլորովին իմն կը սեպուին,  
եթէ զանոնք՝ որդւոյս հետ վայելելու հաճոյքը չպիտի ունենամ։ ա՛հ,  
դռնէ Պէլի Պրաուն իմ ըլլալը։ անորո՞ք աղիկ։ Ինչ պարզեւած երջան-  
կութեան համար ի՞նչ մեծ հարստութեան արժանի պիտի ըլլար։ Բայց  
յիմարը՝ մեռնիլը նախամեծար համարեց։

— Բայց տէ՛ր իմ, ուրիշները՝ իրենց կամայ կամակամայ յանցանալը  
համար պատժած ատենիդ, միթէ իրաւունք է որ ձեր ոճրագործու-  
թեանց մեղաւորից գտնուող խեղճ ծառայ մ'ալ ձեր բարկութեան զո՞հ  
երթայ։

— Ի՞նչ ըսել կուզես, Մանի։  
— Ըսել կուզեմ թէ, ձերն է ի զատ ուրիշներու համար խուլ, համը,  
և անոր ձեռնոցը Մանիկ ըրած խոստումներդ կատարելու ժամանա-  
կը հասած է ալ եւս։

— Բայց պէտք է իշխես, Մանի, որ իմ խոստումս պայմանաւոր է։  
— Այսինքն եթէ զաւակիդ չգտնեմ բան մը պարտաւոր չպիտի ըլ-  
լաք ինձ։

— Կարծեմ թէ այս մասին կատարելապէս համաձայնած էիր քե-  
զի հետ։

— Եւ, եթէ ձեր զաւակը գտնուի անկարելի ըլլայ, այն իսկ ձեր անձ-  
նական վախճան համար անկի համարձակ խոզարկութեանց դէմ՝ ար-  
դիւնքեր գտնուելու։

